

men wil gaarne het Christelijk en zoo mogelijk het Katholiek element opnemen.

Besloten wordt, van de gehouden bijeenkomst voorloopig slechts een resumé aan de dagbladen te zenden, waarin in groote trekken het besprokene wordt uiteengezet.

Hierna wordt de samenkomst gesloten.

- OVERROMPELD DOOR HET SPOOKJE.

Daar sta ik nu.

Overrompeld door Het Spookje.

Het spookje regeert oppermachtig in mijn kinderkamer. 't heeft zich van mijn nachtericht, soms zelfs van mijn plompverlorenheid, niets aangetrokken. Sint Nicolaas en zwarte Piet zijn nu verdwenen van boven. We schrijven tien December vandaag. Maar het Kerstmantje zal spoedig zijn intocht houden. En het lieve Kerstkindje, dat onder den boom goede gaven voor goede kinderen neerlegt.

En als dan de Kerstboon naalden-stroeiend van boven is weggedragen, dan is de overgang naar het Paaschaasje maar kort.

Na het Paaschaasje komt er een poos respijt. De helle voorjaarszon scheurt de weefels van verdichtst uitteen, denk ik. In de vacantie, buiten, is bepaald alles mooi genoeg, zoodat het niet opgesierd behoef te worden. Doch zoodra we terug zijn, zoodra het gewone alledaagsche leven weer begint, wordt het Sint-Nicolaasboek te voorschijn gehaald en begint zware Piet alweer te spoken. En dan is daar altijd de Ooievaar. De Ooievaar, die de kleine kindertjes brengt. Maar hij komt alleen naar ter sprake, als hij hier of daar een kindje gebracht heeft. Doch hier in 't laantje komt hij niet meer — bij niemand.

Ik heb hun nooit opzettelijk van dit alles verteld. Van anderen weten ze 't alles. Maar ik heb hun ook nog nooit opzettelijk een schoone illusie willen ontnemen. Daarvoor zag ik 't veel geluk in hun oogjes, als ze van Het Spookje vertelden.

Oorspronkelijk was ik er tegen. Komt! laten we onze kinderen nu niet altijd en eeuwig met sprookjes puijen. Laten we hen nu niet altijd en eeuwig om den tuin leiden. Ik was met sprookjes gepaafd. Ik was om den tuin geleid. En mijn geest heeft zich krachtig verzet, is in opstand geweest. Ik wou weten, hoe dat kind in die 'wieg kwam. De ooievaar kon het er zeker niet in brengen. Ik wou weten, hoe mijn pakjes in mijn schoen kwamen. Hoe kon Sint-Nicolaas toch overal tegelijk zijn? Men wilde trachten, me aan een wiskundige onmogelijkheid te laten gelooven.

Toen kwamen mijn kinderen, groeiden op — hun eerste Kerstboom kwam in huis. Samen versterden we den boom, legden er de pakjes onder.

Het werd Sint-Nicolaas. Ze hielpen me, pakjes voor vader maken. Die legden we dan voor de deur, lieten hard bellen en met een zware stem roepen: „Van Sint-Nicolaas!“ Er was, dunkt me, geen beter manier, om hen te laten begrijpen, dat ze met een symbool te doen hadden. En ik, vertelde de historie van Sint-Nicolaas, de authentieke, met dat kapotte winkelaarm erin, bij den schoenmaker van Messina.

Eveneens deed ik met den Paaschaas. Samen verstoppen we de eieren, voor andere kinderen. Doch mijn kinderen werden gevraagd in een heel grooten tuin, waar overal eieren verstoppt waren — in de bloemperken, in nestjes in de boomen op bepaald vernuftige manier en vernuftige plaatsjes. Toen ik aan de tienjarige dochter des huizes vroeg, zonder me bepaald van de kleine kinderen te verwijderen: „Heb jij goed meegeholpen met verstoppen?“ toen werden alle goedge menschen, dat ik toch stil moest zijn. — En de vrouw des huizes zei verwijtend: „Stil toch — de mijnen gelooven er nog zoo vast aan!“

En zie! de mijnen geloofden er ook vast aan. Rotsvast.

Ze zochten en zochten, en waren nog dagenlang niet uitgepraat over dat eenige Paaschaasje, dat zoo'n werk had gehad in dien tuin. Wat zou 't gehuppeld en geklauterd hebben! Sindsdien zijn ze dol op afbeeldingen van Paaschahazen, en bestudeeren 't in al zijn verrichtingen, hoe hij de eieren beschildert, en ze wegdraagt, en ze neerlegt.

Sint-Nicolaas! Hoe hebben ze nu pas eenige weken aan zijn eeredienst gewijd! 's Avonds werd de schoen klaargezet met een korstje brood. Elken avond. Lang niet elken morgen vonden ze er wat in. Dan overlegden ze samen. „Brood krijgt het schimmeltje genoeg, denk ik. Als we eens een klontje suiker aan Moeder vroegen!“

Als wij naar bed kwamen en te werden soms wakker, was hun eerste vraag: „Is 't schimmeltje al geweest?“ „Nee“, zei ik dan. „'t schimmeltje komt nooit in den avond. Wacht maar, tot vannacht“. Anders hadden ze bepaald naar het schimmeltje liggen luisteren.

Ze zijn nu vijf en zeven jaar. Die van zeven jaar kan haar enthousiast geloof natuurlijk beter onder woorden brengen.

Het was Sint-Nicolaasfeest op school geweest. Ze kwam thuis, opgetogen. Toen verontwaardigd: „Moeder, Carola zegt, dat Sint-Nicolaas al lang dood is. Carola zegt, dat 't meneer X. was. Maar ik zeg: hoe kan dat nou? Je ziet toch, dat 't Sint-Nicolaas is? En hij weet toch alles van je! Heerlijk, dat ik hem morgen weer zie, bij mevrouw S. En vanavond komt hij bij Annetje! (in den Haag!)“

Ik bestudeerde haar. Zei niets. Dacht: „Hij groot, intelligent kind. Hou je me nou soms voor den mal? Je hebt toch evenveel hersens minstens als ik vroeger had. Waarom pijnigt 't jou dan niet, zoodaals 't mij gepijnigt heeft in mijn vroegste kindsheid al!“ „Hij kan niet bij alle kinderen komen. Hij heeft geen tijd!“

Soms, één enkel oogenblikje, met een glimp van twijfel. „Hoe kan het schimmeltje nou toch alles zoo netjes door den schoorsteen in ons schoentje mikken?“

Als ik dan maar even iets verzin, er uit gebracht zonder kracht van overtuiging, is 't alweer goed en leeft ze weer op. „Ja, hoe kan die dat nou, he? Ik weet 't ook niet. Je ziet, dat hij, 't kan.“ En klaar zijn ze weer, en haar gezichtje straalt van blijdschap. Ze wil niet anders dan het spookje. Ik zit op den loer. Heusch, ik waak. Ik let op alles: op den ooievaar, op Sint-Nicolaas. Op den Paaschaas. Op den Kerstman. Zoodra ze het vragen, het twifelen meent, zal ik haar helpen. Nu niet. Nu heb ik er het hart niet voor. Ze zijn zoo gelukkig met hun fantasieën!

Enige dagen vóór Sint-Nicolaas was ik zelf aan den pieker. Ik ergerde me over de Sint-Nicolaasstemming, die als een mist in de kinderkamer hing. Goede Hemel, en 't zijn toch overigens zulke intelligente kinderen! Sint-Nicolaas had voor mij een globe gebracht. (Weet U, dat er uitverkoop van globes is hier en daar? Sprekend teeken van Afrekening, Voorbijgaan, de wereld te koop voor een prijsje. Welnu, en op die globe heb ik hun in één kwartier den weg geleerd. In één kwartier wisten ze beiden, waar Rotterdam was, en reisden met hun vingertje, op eigen gelegenheid ieder, naar om Ruut in Borneo, naar om Jan aan de Kaap, en naar 't land, waar juist voor Suus het gouden kangoeroetje vandaan was gekomen. De kinderjuffrouw was eenvoudigd vol ontzag, gelijk ze meer is, als ze ziet, wat er, door goede verzorging en prettigen omgang, met kinderen is te bereiken.

Welnu — deze geschiktheid des geestes kon ik nu maar niet rijnen met altijd weer Sint-Nicolaas, Sint-Nicolaas, die in elk handwerkdoosje op school wat had gestopt — Sint-Nicolaas, die boodschappen op het boek had geschreven. Dat geloof aan Sint-Nicolaas, dwars door de nachtere verklaringen van minder fantastisch aangelegde speelmakkertjes heen! Toen las ik een alleraardigste feuilleton

in de N. Rott. Cr. „En toch!“ Het pseudoniem, waar-
onder die feuilleton is geschreven, is me ontgaan. En dat
was nu toch van een zevenjarige jongen — en toen hadden
zijn vader en moeder 't ook te mal gevonden, dat zulk een
verstandige jongen enz. enz. En toen hadden ze hem
samen alles uitgelegd. En dat hij dus niet meer zijn
schoentje hoefde te zetten, want ze zouden 't hem zóó
wel geven.

En den volgenden morgen, toen stond het schoentje er
toch. Weer met hooi er in. — Het schimmeltje mocht
niet voor niets komen, voor geen duizend Aufklärungen
van haastige ouders! Ze begrepen, dat ze heiligchennis
hadden willeo plegen, en dat het *hun* schuld niet was, dat
het niet gelukt was. En ze legden wat lekkers in 't schoentje.
En de jongen was zoo blij, zoo blij!

Nu mijn eindconcluse. Eertijds, 'op grond van mijn eigen
jeugdervaringen, pleite ik voor waarheid. Thans, 'op grond
van de ervaringen met mijn kinderen, pleit ik voor het
spreekje. Ge kunt het een bekeering noemen, ik noem het
een verbreding. Echter zal ik u het spreekje nooit met
dit vuur op uw hart vastbinden, als ik het indertijd met
de waarheid heb trachten te doen.

Sla uw kind gade. Is zijn geest als de mijne indertijd,
hunkerend naar Waarheid — geef het Waarheid.

Is hun ziel als die mijner kinderen, zich koesterend hullend
in de schoone fantasie-vefels, bang, afkeerig van de koude
daarhuten — laat hun het spreekje. Maar let wel, als
de wefels afglijden en ze huiverend en zoekend daar
staan. Wees dan daar met de Waarheid.

NANNIE VAN WEHL.

Naschrift. „Waarom pijnigt 't jou dan niet, zoals 't
mij gepijnigd heeft in mijn vroegste kindshed al?“ zoo
vraagt Mevr. van Wehl, haar „groot, intelligent kind“, dat
nog maar niet afstand wil doen van zijn geloof in de realiteit
van St. Nicolaas, van het spreekje. „Ik was met sprookjes
gepaaid“, zegt zij. „Ik was om den tuin geleid. En mijn
geest heeft zich krachtig verzet, is in opstand geweest. Ik
wou weten.“ En nu heeft zij er blijbaaar niets op tegen,
dat haar kinderen zoo geheel anders zijn, integeendeel. Zij
geeft zich gewonnen, en gaarne gewonnen, maar — 't ver-
wordert haar toch.

Mag ik proberen een antwoord te geven? Moge 't niet
al te wetenschappelijk klinken. Ik doe 't vooral, omdat bij
den wassenden — en in vele opzichten gerechtvaardigden
en zegeningen — invloed van Montessori in ons land, mij
een krachtig en vaak toegediend tegengif noodig schijnt
tegen haar volkomen averechtsche denkbeelden en leeringen
omtrent de kindlijke phantazie.¹⁾

In de eerste plaats dan: de menschen zijn nu eenmaal
verschillend. Ofschoon de regel is, dat alle kinderen een
fantazie-leeftijd doormaken, zoo zijn er uitzonderingen. Mocht
Mevr. van Wehl tot die uitzonderingen behooren, dan kan
zij zich troosten dat zij daar in goed gezelschap is, want
volgens Sully's *Untersuchungen über die Kindheit*²⁾, bl. 23
behoorde Ruskin daartoe.

In de tweede plaats: wij en onze kinderen behooren tot
verschillende generaties. De kindshed van Mevr. van Wehl
viel nog in de periode van het barre, starre intellectualisme,
toen het „Ik wil weten“ (met den nadruk op „weten“) het wach-
woord der gansche heschaafde menscheid was, hoewel die

¹⁾ In het hoofdstuk „Imagination“ in „The Advanced Montessori“. Zie de kritiek van Mevr. Kroon-Ligtenberg in ons nr. 6, kol. 84, jaars 1919.
Volgens een bericht in het Ochtendblad van het Handelsblad van 17 Dec. 11
heeft Montessori onlangs te Londen hierover een lezing gehouden, waarin
zij maar het schijnt heel wat water in haar wijn geadaam, maar toch nog
nazijs genoeg wereld heeft! Het zal' interessant zijn, nu zij zelf hier komt,
haar op dit punt op den tand te voeten.

²⁾ Ik bezit dit voorstrijflijke werk slechts in een toverijens zeer goede
duitsche vertaling (van Simpf) Het is meer dan dat, het is het
Nederlandsch vertaald werk.

periode toen reeds op haar eind begon te loopen. Thans
echter zijn wij daaraan reeds zoover ontgroeid, dat sommigen
al van een eereherstel van het intellectualisme beginnen te
mompelen.

In de derde plaats is het, trots alle levendigheid en stellig-
heid van herinnering ook volstrekt zoo zeker niet, dat Mevr.
van Wehl als kind zoo'n fel intellectualistie is geweest.
Want het is een feit, dat de jeugdherinneringen van alle
menschen, dus ook de onze, onbetrouwbaar zijn.³⁾ Dat gaat
zelfs zoo ver, dat Sully bl. 118* 't een verkwikking noemt,
in James Payn's *GLEAMS OF MEMORY* eindelijk eens iemand
te ontmoeten, die eerlijk toegeeft, dat zijn eerste jeugdher-
inneringen bijna nul zijn. Sully t. a. p. hetzelfde dan ook 't
getuigenis van Ruskin omtrent zijn zelf en acht het onwaar-
schijnlijk, „dat een schrijver, die niet slechts een zoo heer-
lijken en bekoorlijken stijl schreef, maar ook een waarlijk
dichtelijke verblijding aan den dag legde, in alle opzichten
een phantazie-arm kind zou zijn geweest“. En mij dunkt,
tegenover de heugafde schrijfster Nannie van Wehl is dezelfde
skepsis niet misplaatst.

In de vierde plaats: in den onderhavigen leeftijd heeft
het normale kind een sterke behoefte om te gelooven, die
zoover gaat, dat het ten slotte willens en wetens *dupé*
wordt van zijn eigen phantazien⁴⁾. De speilisuus, waarover
wij 't onlangs hier hadden, behoort ook daartoe. „Zooewel
Sully (wiens geheele tweede hoofdstuk over „Die Alterstufe
der Phantazie“ uiterst leerrijk is) als William Stern in zijn
„Psychologie der frühen Kindheit“ (Kp. XVI, Phantazie und
Spiel) geven daarvan een groot aantal treffende voorbeelden.

En eindelijk: voor het kind is het wonderbaarlijke niet
zoo vreemd als voor ons, omdat voor hem het natuurlijke
zoo wonderbaarlijk is. Het kind doet wat alle denkende
menschen doen: het vraagt naar een verklaring van wat
het ziet gebeuren 't hoort vertellen. Maar *het doet dit op
zijne manier*. Dat doet echter de volwassen ook. En de
verklaringen van onontwikkelde volwassenen en die van
geleerden loopen heel wat verder uiteen dan die van eerst-
geboonden en die van het kind. Want deze beiden gebruiken
voor hun verklaringen hij voorkeur, zoo niet bij uitsluiting,
den vorm van het verhaal. Voor het kind is dus het antwoord:
„St. Nicolaas heeft het er in gereden“, een volkomen be-
vredigende verklaring van het feit, dat er 's ochtends lekkers
in zijn schoentje gevonden wordt, dat hij 's avonds ledig
onder den schoorsteen geplaatst had; en dat hij over de
daken komt gereden is niet wonderbaarlijker dan dat de
natte wasch in de zon droog wordt, hetwelk, zooals Mevr.
Paola Lomhroso, *Das Leben der Kinder*, bl. 80⁵⁾ vertelt, een
4-jarig meisje hardaekig deed vragen: „Waar is de nattig-
heid heengegaan?“

Over dat natuurlijke vermogen en die natuurlijke behoefte
van het kind om te gelooven, zonder daarbij eenig onder-
scheid te maken tusschen wat *wij*, volwassenen, geloof-
waardig en ongelooftijl nchten, ware nog zeer veel te
zeggen. Moge 't bovenstaande dezen of gener aanmoedigen
om eens wat in de rijke literatuur over dit onderwerp
rond te snuffelen.

Intusschen wil dit alles natuurlijk niet zeggen, dat de
opvoeder alle sprookjes zonder onderscheid in de opvoeding
heeft toe te laten. Integeendeel, ik kan mij zeer goed ver-
eenigen met de meening, dat bijv. onder de sprookjes der
Gebrs. Grimm een zeker aantal is, dat paedagogisch be-

¹⁾ Jan Ligthart was zich ten opzichte van de zijde daarvan wel bewust,
getuige zijn *Leiding*.

²⁾ „auto-duperie“ of „pseudo-illusion conciente“, aldus vertaald Claparède,
Psychologie de l'Enfant, 6e éd., bl. 451. K. Lange's bewuste Selbst-
täuschung.

³⁾ Uit het Italiaansch door Helene Goldbaum, in het 4e hoofdstuk „Weg-
hail Gaden die Kinder an den Märchen gefaslen?“ wordt juist deze zijde
van het vraagstuk duidelijk toegelicht. Men bezee ook de studie van
Dr. Herderschöer over „Het kind en het sprookje“, Paedol. Varta nr. 44,
Jrg. 1919, kol. 173.

denkelijk, ja ontoelaatbaar is. Bovendien moet men de kinderen onderscheiden, want hetzelfde sprookje maakt op het ene kind een geheel anderen indruk dan op het andere. En daarom zal — dit aan het adres van Mevr. Horsting-Boerma (vorig nr. — kol. 13) — over een bepaald sprookje wel vaak verschil van meening blijven bestaan, zoo bijv. over het St. Nicolaassprookje, waarover vroeger al eens in ons blad gedebatteerd is, en over 't oelievassprookje als sprookje. Men verbroekt echter deze interessante kwestie onnodig, wanneer men er, gelijk Mevr. Horsting doet, de bakermijmpjes bijhaalt, want dat zijn geen sprookjes.

RED.

ERSTE NEDERLANDSCHE BOOMPLANTDAG MET SCHOOLKINDEREN.

Aan de geïllustreerde brochure, onder bovenstaanden titel verspreid door de Centrale Vereeniging voor School- en Werktuinen, van de hand van haar Secretaris, den heer K. Dilling, ontlezen wij het volgende.

De Centrale Vereeniging voor School- en Werktuinen slaagde erin sedert 1917 te Arnhem, Amersfoort, Hilversum, Bussum, Amsterdam, Utrecht, Groningen, Den Haag enz. ruim 2000 kinderen der twee hoogste klassen der lagere scholen 's Woensdags- en 's Zaterdagmiddags nuttig en gezellig bezig te houden met groente- en bloemteelt onder zaakkundige leiding. Ieder belangstellende overtuigt zich door zelf de kindertuinen te gaan zien.

Behalve de bevordering van den aanleg van schoolwerk- tuinen bepalen de statuten hetzelfde voor boomplantdagen. Men was er algemeen van overtuigd, dat op deze wijze het doel der boomplantdagen krachtiger kon worden bevorderd. Dit is gebleken juist te zijn, hoewel het aanvankelijk moeite heeft gekost. Men begreep niet steeds aanstands, dat de eenvoudige handeling van boomplanten met behulp van kinderen opvoedende waarde heeft. En dit valt licht te begrijpen, als men er zich rekenschap van geeft, dat het karakter anders is als van kermisbouden of uitgaan zonder meer en zonder doel. Doch geleidelijk won de overtuiging in kracht, dat wij veel meer nog moeten doen voor de ethische, aesthetische en sociaal-economische opvoeding der jeugd, voor de ontwikkeling van hand- en werkvaardigheid.

Betrekkelijk in allen eenvoud en in alle stilte werd de boomplantdag den 5den April gehouden in den schoolwerktuin te 's-Gravenhage, waar onder leiding van den onderwijzer Herweijer met 150 kinderen een aantal vrucht-, sier- en laanboomen werden geplant. De voorzitter der Centrale Vereeniging, de heer Jhr. van Tets te Zeist, deelde als herinnering aan de gebeurtenis een boekje over planten en een bloemen van Dr. Garjeanne aan de kinderen uit.

Een boomplantdag, die het karakter droeg, zooals de eigenlijke bedoeling is, werd den 24sten April gehouden op het landgoed De Utrecht te Esbeek bij Hilvarenbeek. Daarvoor waren 160 jongens van 15 bijzonder en openbare scholen te Tilburg met het onderwijzend personeel uitgenoodigd. Alleen die jongens, welke zich in de hoogste klassen onderscheidden, mochten mede.

Nadat de Levensverzekering-Maatschappij Utrecht met het bestuur der Centrale Vereeniging was overeengekomen, een boomplantdag op haar prachtig landgoed te doen houden, werd te Tilburg uit het gemeentebestuur, de afdelingen Tilburg der Nederlandsche Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde en de Nederlandsche Heidemaaatschappij en der personeel van openbare en bijzondere scholen een commissie benoemd, met de heeren Dr. Deelen en Vinken als voorzitter en secretaris. In een bijeenkomst der commissie met hoofden en onderwijzers werden door den heer Sissingh, inspecteur op De Utrecht en schrijver zesdes doel en betekenis van den boomplantdag uiteengezet. Besloten werd dat:

1e. een laan zou worden geplant met een dubbele rij

gewone eiken. Iedere school zou 10 boomen te planten krijgen. Het plantsoen zou bij de gemaakte plantagen gereed liggen. Behoudens onmisbare aanwijzingen moesten de jongens alles zelf doen onder toezicht van hun onderwijzers, dus opzetten, recht plaatsen, aanvullen en aanplant van grond enz.;

2e. op school van te voren de betekenis van het plaatsen van boomen zou worden uiteengezet in de klas, zoo mede de bijzondere eigenschappen van den eik, zijn waarde uit een oogpunt van schoonheid, nut enz. terwijl niet het minst op het nadeel van te diep planten, slecht plantsoen, slecht onderhoud zou worden gewezen;

3e. ter herinnering aan den dag een geschrift zou worden uitgereikt, op de betekenis van bosch en boomen voor de samenleving betrekking hebbende, ontworpen door den heer Sissingh voornoemd;

4e. de tocht naar het landgoed per stoomtram en verder ongeveer een half uur te voet zou geschieden, begeleid en opgevoerd door de tonen der muziek van de jongens der z.g. verlaten school (weeskinderen);

5e. na het planten een wandeling door het natuurmonument De Hertiag van het landgoed zou worden gemaakt, waarna het gezelschap zou worden vergast op boterhammen met chocolade.

Dit programma had de algemeene instemming, en is zoo uitgevoerd, op den middag van den 24sten April.

Het was een onvergetelijke dag.

Mogen deze regelen opwekken tot toetreding als lid en donateur van onze vereeniging !)

1) Om voorlichting wende men zich tot het Secretariaat der Centrale Vereeniging voornoemd, gebouw der Nederlandsche Heidemaaatschappij te Arnhem.

SNIPPERS. ZELFSTANDIGHEID.

Het leven is een strijd. Menschen, die in gelukkige levensomstandigheden verkeeren, mogen dit voor een gemeenplaats houden, verreweg de meeste stervelingen onderwinden de waarheid ervan wel in hun eigen bestaan. Derhalve hebben wij menschen noodig met behoorlijk weerstandsvermogen, die niet bij den eersten stoot in elkaar zakken, niet bij het eerste rukje omvallen, maar persoonlijkheden, die zeker van zichzelf zijn, die op eigen beenen kunnen staan, in het bezit van een eigen meening, een eigen wil, een eigen smaak, een zeker gevoel en een onomkoopbaar geweten. Onbruikbaar en verachtelijk is de innerlijke denkwakzaamheid van uiterst suggestiebele menschen, die altijd van de meening zijn van hem, dien ze het laatst gesproken hebben.

Wat baat iemand een hooge en aanzienlijke positie, als hij toegankelijk is voor de praatjes van zijn kupper of zijn dienstboden dan voor de zakelijke opmerkingen van zijn oedergeschieden? Daarom is het noodig, dat de mensch leert, zich een eigen meening te vormen, Hij moet weten, hoe men voor zijn denkbeelden de noodige gegevens zoekt en vindt, hoe men zich rekenschap geeft van de op die wijze verkregen resultaten, en deze tegen onjuiste opvattingen verdedigt en beveeligt.

De aldus verkregen zelfstandigheid in het denken is van kritische natuur. Voor een ontwikkeld mensch is zij onontbeerlijk en zij knn zelfs bij aangeborenen zwakte van karakter eenigermate als correctief dienen.

Een tweede vereischte voor hem is zelfstandigheid van vakkennis. In zijn eigen beroep, zijn eigen werk, moet ieder over de noodige vakkennis beschikken; de beunhazerij is des te gevaarlijker naarmate men een meer verantwoordelijke positie bekleedt. Anders is men, volgens de uitspraak van Napoleon, gelijk aan een vesting zonder kanonnen.

Evenzoo staat het geschapen met de zelfstandigheid van het gevoel. Tegenover de dingen onzer omgeving openbaar